

До історії вивчення української антропоніміки

Систематизовано та проаналізовано науковий доробок вчених, котрі досліджували еволюцію власних імен людей на теренах України.

Ключові слова: українська антропоніміка, антропоніми, ономастика, імена, прізвища, історіографія.

За останні десятиліття в історичній науці помітно поживався інтерес до вивчення різних аспектів української антропоніміки, проте варто відзначити, що вона досліджується ще досить нерівномірно, причому не тільки щодо різних синхронних зрізів і територіальних виявів, але й у плані вивчення всієї антропонімічної дійсності. Так, увагу дослідників, в основному, привертало і привертає багатство чоловічих іменувань (переважно типу прізвищ). У цій ділянці на сьогодні маємо вже порівняно велику кількість праць, у тому числі й монографій. Що ж до досліджень жіночих українських іменувань, то на даний момент можна назвати лише декілька робіт. Не всі періоди формування імен, імен по батькові та прізвищ однаково добре висвітлені у сучасній історіографії. Значний науковий доробок присвячений локальним особливостям антропонімів України, але на даному етапі назріває необхідність оформлення ряду комплексних та узагальнюючих праць.

Перші спроби ономастичного витлумачення деяких власних назв знаходимо вже в писемних пам'ятках Київської Русі, зокрема ще у літописі Нестора–літописця у XII ст. Це були надто спрощені пояснення етнічних назв слов'ян, окремих територіальних і особових назв. У перекладному словничку XIII ст., виданому 1824 р. К.Калайдовичем, тлумачаться і власні назви. Про це докладніше описується в монографії М.Торчинського [1, с.17]. Словником, який вперше на історико–пізнавальному ґрунті намагався виявити джерела походження власних імен людей, був «Лексіконъ славеноросскій и имень тлькованіе» (1627 р.) Памви Беринди [2]. Однак ні XVII, ні XVIII ст. не відзначаються активізацією ономастичної думки.

Початок наукового вивчення слов'янської антропоніміки прийнято пов'язувати з працею Ф.Міклошича «Die Bildung der personennamen» (60–ті роки XIX ст.) [3], в якій вчений розглядає процес творення слов'янських особових назв. Саме на другу половину XIX – поч. XX ст. припадають перші дослідження з української антропоніміки. Першорядна роль тут належить етнографам й історикам [4, с.21]. Вперше у 1886 р. у праці Т.Маретича «Про народні імена і прізвища у хорватів і сербів» [5] у визначенні науки вжито термін «ономастика», а в українському іменознавстві – І.Франко застосував цей термін у відомій праці «Причинки до української ономастики» (1906 р.).

Історію вивчення слов'янської антропоніміки можна поділити на 5 періодів: 1. донауковий (початковий) – від XIII ст. до початку XIX ст.; 2. історико–етнографічний – від початку XIX ст. до 1900 р.; 3. мовознавчий – від 1900 р. до 1917 р.; 4. радянський (мовозначий) – від 1917 р. до 1991 р.; 5. новітній – від 1991 р. до сучасності.

Роботи з першого періоду скоріше можна віднести до пошуку та збирання джерел, а ніж до історіографії. Варто відзначити відому працю В.Рубана «Землеописаніє Малыя Россіи» [6], де також використано антропонімічний матеріал. За цей час відбувалося нагромадження ономастичних фактів, які перебували в емпіричному стані.

Протягом другого періоду продовжується процес становлення антропоніміки як допоміжної історичної дисципліни. На початку XIX ст. київський митрополит Євгеній Болховітінов збирає власні імена людей, опрацьовує їх і в 1813 р. публікує працю «О личных собственных именах у славяноросов» [7]. У 30–х рр. XIX ст. збирає власні імена для свого «Словника української мови» П.П. Білецький–Носенко, виходить стаття Г.Галагана «О склонении малорусских имен» [8]. Однак початки наукового студіювання антропоніміки припадають на другу половину XIX ст. і пов'язані з працями таких дослідників як А.Степович, М.Сумцов, В.Охрімович, В.Ястребов. Це були невеликі розробки, присвячені окремим питанням антропоніміки [9]. Першою публікацією про українські прізвища була стаття А.Степовича «Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий» (1882 р.), в якій автор висуває припущення щодо генези суфікса –енко. У 1885 р. з'являється студія М.Сумцова «Малорусскія фамильныя прозванія», в якій прізвище розглядається як явище етнографічне. Дослідник робить

спробу визначити основні засоби словотвору українських прізвищ і класифікувати їх за походженням. Українським особовим іменам присвятили свої праці мовознавець В.Щербина і етнограф В.Ястребов, які описують конкретні факти виникнення прізвищ [10]. У 1889 р. на сторінках польського двотижневика «Нива» вийшла стаття історика Й.Ролле «Виникнення назвиськ родових у люду малороського». В ній він вказав на основні засоби і способи ідентифікації чоловічого населення України в різні часи досліджуваного періоду, зробив спробу класифікації особових назв прізвищевого типу та спробу локалізації цих назв за їх основними словотворчими типами. Заслугує на увагу також та частина дослідження, у якій ідеться про іншомовні елементи в українській антропоніміці. У 1892 р. ця розвідка була перевидана автором у VIII серії його «Історичних силуетів», підписна «D—r Antoni J» [11]. У 1891 р. у львівській газеті «Народний часопис» з'являється стаття К.Кахникевича «Імена і прозвища та їх походження», де наявний цікавий матеріал про «ошляхетнення» прізвищ [12].

Першим запропонував чітку і своєрідну класифікацію українських власних назв прізвищевого типу В.Охримович у статі «Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних», перший розділ якої має заголовок «Про сільські прозвища». Автора, як юриста, цікавив переважно процес творення прізвищ та їх пізніше закріплення за родами [13]. Великий інтерес в цей час становлять ономастикони М.Морошкіна, Є.Карновича, М.Тупикова. Ці дослідження стали міцною теоретичною і практичною базою для подальшого розвитку антропоніміки всіх слов'янських народів і дотепер не втратили своєї наукової цінності [14].

Третій період характеризується більш поглибленим вивченням власних назв.

Основоположними працями для української науки є роботи І.Франка, позначені прогресивними поглядами, новими методами дослідження [15]. Науковець розглядав галицькі українські прізвища як ілюстрацію суспільно-правових відносин у Галичині в XVI ст. І.Франко вперше в українському мовознавстві вказав на історичну зумовленість виникнення й функціонування прізвищ і запропонував свою класифікаційну схему. Це дає підстави вважати його основоположником наукового вивчення української антропоніміки. Продовжувачем справи І.Франка був М.Зубрицький, який записав у говірці села Мшанця на Галичині народні форми власних імен [16]. Наукова інтерпретація української антропоніміки є в окремому підрозділі праці І.Крип'якевича «Львівська Русь в першій половині XVI в.» [17], що має назву «Імена і назвиська руського міщанства», де є дані про власні особові назви саме цього суспільного класу, їх популярність, типовість тощо. Б.Грінченко зібрав народні власні імена та їхні діалектні форми і в 1909 р. видав невеликий словник «Крестные имена людей», а також словник української мови [18].

Четвертий період – це час розроблення нових методик в антропоніміці, вирішення проблем на лінгвістичних засадах [19, с.19–20]. Перша післяреволюційна праця, присвячена українській антропоніміці, з'являється в 1926 р. М.Корнилович у статті «Огляд народних родових прізвищ на Холмщині і Підляшші» досліджує період, коли в адміністративно-юридичній практиці розпочався процес державного унормування ідентифікації особи, висвітлює шляхи і джерела творення прізвищ, їх еволюцію в історичній перспективі [20]. Подальші десятиліття не відзначаються будь-якими цікавими науковими дослідженнями, проте привертає увагу стаття В.Дем'янчука «До правопису слов'янських прізвищ» і низка праць В.Сімовича, присвячених вивченню українських імен і прізвищ [21]. Словники, які виходили друком в Україні у першій половині XX ст., здебільшого наприкінці тексту містили в списки власних імен. Наприклад, у російсько-українському словнику О.Ізюмова українські імена подано невеликим списком і перекладено російською мовою [22]. У 1930–х рр. І.Огієнко уклав словник українських імен у літературній формі, опублікувавши його в журналі «Рідна мова» [23], С.Веселовський дослідив російські прізвища феодальної доби і видав працю «Ономастикон» [24]. Активізація вивчення антропоніміки припадає на середину XX ст. і пов'язана із працею О.Селіщева «Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ». У ній автор звертається до староруського матеріалу як першооснови для вивчення антропоніміки [25]. Дещо фрагментарний характер має стаття В.Чернишова «Несколько замечаний об украинских и русских личных именах» [26].

Справжнє поживлення наукового інтересу до вивчення українських власних імен у лінгвістичному плані спостерігається після публікацій ґрунтовних досліджень Л.Гумецької, присвячених історичному словотвору українських антропонімів XIV–XV

ст. [27] та О.Ткаченко, який на основі лінгвогеографічного методу дійшов до висновку щодо виникнення і поширення деяких прізвищ [28].

Прикметним у розвитку української ономастики став 1959 р., коли в Києві відбулася I Республіканська ономастична нарада. Після її рішення в 1960 р. створюється Українська ономастична комісія, яка започаткувала регулярне проведення Республіканських ономастичних конференцій і видала 15 випусків своїх «Повідомлень», матеріал яких досліджується в монографії М.Торчинського [29, с.26–27].

Чимало праць, написаних протягом 1960–1980-х рр., присвячено дослідженню власних особових імен українців. Так, з українських пам'яток писемності XVII–XVIII ст. вивчали прізвищеві назви А.Залеський [30], А.Свашенко [31], В.Франчук [32]. У галузі антропоніміки за радянського часу з'являються серйозні дослідження Л.Гумецької (структура давньоруських особових імен), К.Лук'янюка (словотвір імен) [33], А.Білецького та ін. [34]. Базовими є роботи російських вчених В.Ніконова, С.Зініна, В.Михайлова, А.Суперанської, Л.Щетиніна, Л.Успенського тощо.

У 1966 р. виходить друком книга Ю.Редька «Сучасні українські прізвища», що являє собою першу спробу загального огляду всіх типів українських прізвищ з огляду на їх виникнення, словотворну будову й географічне поширення. Учений аналізує також граматичні особливості прізвищ. Праця Ю.Редька, попри наявні недоліки, залишається однією з найбільш ґрунтовних у дослідженні українських антропонімів [35].

Імена людей на Волині у XVI ст. простежуються у роботі А.Білоруса [36], а особові назви Полтавщини (на матеріалі актових книг XVII ст.) досліджував І.Сухомлин. У статті «Українські прізвиська людей як власні родові назви» автор доводить тісний зв'язок прізвищ і прізвиस्क. У його іншій праці «Питання антропоніміки в українській мові» [37] також акцентується увага на особових іменах XVII ст.

Окремо слід відзначити монографію М.Худаша «З історії української антропонімії», в якій розглядається цілий комплекс антропонімічних проблем, насамперед розв'язуються загальнотеоретичні, екстралінгвістичні та джерелознавчі питання української антропоніміки. Робота побудована на великому фактичному матеріалі, відібраному автором з багатьох писемних джерел минулих століть. Власні імена трактуються як основа для творення прізвищ та прізвиस्क [38]. Крім наукового значення антропоніміки, її стану вивчення та наявної джерельної бази, автор розглядає власні імена в історичній традиції, житті та побуті народу. М.Худаш наголошує, що антропоніми не можна розглядати відірваними від історичного контексту.

Низку вагомих праць з теоретичних і практичних питань антропоніміки підготував П.Чучка, зокрема його «Антропонімія Закарпаття», де зібрано і описано імена і прізвища, що побутують на Закарпатті [39]. У 1983 р. у колективній праці «Історія української мови. Лексика і фразеологія» вміщено синтетичний розділ «Розвиток імен і прізвищ», написаний П.Чучкою. Автор стисло висвітлює історію розвитку українських особових назв від періоду Київської Русі до початку 80-х рр. XX ст. [40].

В Україні в 1960–1970-ті рр. ще одним напрямом досліджень стало написання низки цікавих етимологічних етюдів про походження окремих сучасних українських імен. Серед них ґрунтовністю опрацювання матеріалу виділяються статті Г.Півторака [41].

З числа помітних досліджень, присвячених слов'янським особовим іменам українців XIV–XVII ст. є монографія М.Демчука, в якій аналізується лексико-семантична структура та походження цих імен [42]. З писемних пам'яток XVI–XVII ст. чоловічі імена християнського походження вивчали Р.Керста та Р.Осташ [43]. Що ж до досліджень жіночих антропонімів, то тут можна назвати лише кілька статей Л.Гумецької [44], О.Маштабей, В.Шевцової [45], О.Неділько [46], Л.Самійленко [47]. Пояснюється це тим, що жіночі іменування в писемних пам'ятках, порівняно з чоловічими, трапляються досить рідко, що зумовлено, насамперед, нерівноправним, залежним становищем жінки у добу середньовіччя, через що вона, як юридичний суб'єкт, ідентифікувалась досить рідко. Фонетико-морфологічні та словотворчі особливості жіночих християнських імен XIV–XVII ст. розглянула М.Сенів у своїй монографії [48].

Вітчизняні вчені розглянули і групу прізвищ, наявних в унікальній історичній пам'ятці – «Реєстрі війська Запорозького». Ця проблематика стала предметом дослідження С.Бевзенка, М.Худаша, П.Чучки, А.Непокупного, Ю.Карпенка, Р.Осташа, О.Добровольської та ін. На матеріалі козацьких реєстрів написана колективна монографія «Міжетнічні зв'язки в українській антропонімії XVII ст.» [49]. Питання української антропоніміки також досліджувала і Л.Масенко. Варто відзначити її науково-популярну

працю «Українські імена і прізвища» [50]. Важливим стимулом до зацікавлення загальним станом іменотворчості стали видання словників власних особових імен. Перший словник такого типу побачив світ у 1954 р. Від того часу словник витримав п'ять видань, останнє з яких було у 1996 р. [51]. У ньому визначено походження та етимологію імен, подано приклади функціонування імен із художньої літератури і фольклору, що засвідчує їх багатовікове побутування в українців. Не варто оминати увагою і «Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.» [52], що вийшов у світ у 1977–1978 рр. З нього можна почерпнути важливий матеріал для тлумачення прізвищ. Цінність словника в його унікальності: це перше в науці лексикографічне дослідження, яке засвідчує історію лексичного складу української мови на початкових етапах її розвитку. В ньому широко представлені різноманітні типи власних назв – особових і географічних, які суттєво доповнюють тогочасний словниковий склад мови. У словнику наведені й іншомовні слова – як загальні, так і власні назви. Це дає змогу прослідкувати міжмовні контакти, вказуючи на зв'язки українців з іншими народами. Всі слова у словнику підкріплені цитатами з історичних документів. Логічним продовженням даної роботи є «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.» [53]. У ньому зосереджений багатий матеріал із різножанрових пам'яток (ділова писемність, полемічна і художня література, літописи, наукова і конфесійна література). На відміну від попереднього, у реєстр словника не включені особові власні імена (тільки відапелятивного походження), але він залишається базою для етимологічних досліджень.

Видавались в Україні і словники, що стосувались прізвищ певних регіонів, таких як Дніпровське Припоріжжя, Середня Наддніпрянина тощо [54]. Історико-етимологічний словник прізвищ Закарпаття підготовлено П.Чучкою [55]. Ним також опублікована розвідка про народні традиційні імена українців Закарпаття [56]. Такі словники дають можливість виявити загальноукраїнські прізвищеві типи, їх регіональну специфіку.

Друга половина ХХ ст. також характерна активізацією спостережень над ономастичними та антропонімічними фактами як джерелами для вивчення складних процесів мовних контактів: румунські та угорські елементи в антропонімії Буковини – Л.Кракалія [57]; іншомовні вкраплення в українській антропонімії – В.Русанівський [58], К.Цілуйко [59]; російсько-українсько-білоруські паралелі – І.Сухомлин [60]; діалектологічні аспекти – С.Бевзенко, В.Німчук та ін. [61]. Продовжується вивчення діалектологічних особливостей, що впливали на творення антропонімів в Україні. До «Вопросника общеславянского лингвистического атласа» [62] було включено ряд питань, які передбачають виявлення в говірках назв, що характеризують людину за її зовнішніми рисами, внутрішніми якостями, за особливостями мови і т.п. Цій проблемі присвячені поодинокі розвідки І.Варченко [63] та Г.Малажай [64].

З'являються ґрунтовні студії з історичної антропоніміки, в яких простежуються процес виникнення і становлення власних імен, прізвищ, прізвищ на території Слобожанщини, Полтавщини, Галичини, Закарпаття. До них належать праці М.Худаши [65], В.Німчука [66], І.Желєзняка [67], З.Ніколаєнко [68] і т.д. У форматі монографії проаналізована українська антропонімія таких регіонів: Середнього Придніпров'я – С.Бевзенко [69]; Лівобережної України – І.Сухомлин [70], О.Неділько [71], В.Шевцова [72]; Закарпаття – П.Чучка [73]; Буковини – Л.Кракалія [74], Л.Тарновецька [75]; Південно-Східної України – В.Познанська [76]; Бойківщини – Г.Бучко [77]; Гуцульщини – Б.Близнюк [78], Середнього Полісся – І.Козубенко [79]; верхньої Наддністрянщини – І.Фаріон [80]; Лемківщини – С.Панцьо [81]; Північно-правобережного Степу – В.Горпинич [82], Т.Марталога [83]; Лубенщини – Л.Кравченко [84]; Великого Лугу – І.Льченко [85].

Серед праць останніх років ХХ ст. слід відзначити низку етимологічних досліджень В.Шульгача [86], предметом уваги якого стали українські антропоніми праслов'янського лексичного фонду, а також Ю.Карпенка [87]. У 1998 р. було видано ономастичний збірник наукових праць «Слов'янська ономастика» [88] на честь 70-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора П.Чучки, де питанням антропоніміки присвячено 11 статей. Зокрема прізвища студіювали Г.Бучко, Г.Мельник, С.Панць, про імена – М.Майтан, А.Усцінович; генезу суфікса –енко – М.Хуdash, І.Фаріон; структуру антропонімів – Н.Касинець, відображення в антропонімії язичницького світосприйняття – С.Медвідь і тощо. Цей збірник репрезентує здобутки вітчизняної ономастики і включає в себе ряд ґрунтовних досліджень. Іноземні впливи на історію України і від-

биття їх у власних особових назвах можна простежити, ознайомившись з матеріалами наукового семінару на тему: Іншомовні елементи в ономастиці України [89].

Неоціненний вклад у розробку основних питань антропоніміки з 1999 р. здійснює засноване Ю.Карпенком одеське періодичне видання «Записки з ономастики». На шпальтах часопису щорічно публікується різнопланова інформація про виникнення імен, прізвищ, їх тлумачення, а також про основні джерела та історіографію з даної теми.

В останнє десятиліття значно зросло число дослідників антропоніміки, а ономастична література поповнилася новими здобутками. Вагомими у цьому плані стали дисертаційні дослідження О.Брайченко [90], І.Скорук [91], С.Глущик [92], монографії Л.Белея [93], Л.Кравченко [94] та ін. Власні особові імена з погляду їх функціонування у складі багатолексемних найменувань розглянуто С.Медвідь–Пахомовою [95]. Авторка реконструювала праслов'янську антрпосистему, навела свідчення про найдавніші слов'янські імена від IV ст. до IX ст. Ця система проіснувала у слов'ян до XIII–XV ст. Автором показано залежність власних особових назв від язичництва, церкви, держави, статі та віку іменованого, моди та її еволюції. В розвідці Н.Рульової детально змальовується походження прізвищ, їх видова характеристика [96]. Л.Белей та І.Фаріон звертають увагу на взаємодію в минулому слов'янських і християнських імен. Учені намагаються з'ясувати причини зникнення переважної більшості слов'янських автохтонних імен у процесі освоєння християнських імен у давнину [97].

Вивченню питань антропоніміки присвятив розвідку «Українські прізвищеві назви XVI ст.» І.Єфіменко, де детально надав перелік можливих різновидів прізвищ та їх тлумачення [98]. На етимологічних розробках українських прізвищ сконцентрував увагу у своїх публікаціях С.Вербич [99].

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що робота над вивченням українських імен, імен по батькові та прізвищ у другій половині XIX – першій половині XX ст. проводилась без узгодженої системи, зі значними перервами та без належної інтенсивності. Однак аналіз історіографії свідчить, що доробок українських дослідників тих часів був певним поштовхом для подальших занять антропонімікою вченими. Наукове вивчення вітчизняного антропонімікону припадає на середину XX ст. і пов'язане з появою системних, комплексних досліджень. Цей процес поживався на сучасному етапі, проте узагальнюючі роботи поступаються вузько тематичним. Оскільки зараз надається перевага регіональним розвідкам або опрацюванню окремих конкретних невіршених питань антропоніміки.

Список використаних джерел

1. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. – Хмельницький, 2008.
2. Берында П. Лексиконъ славеноросскій и именъ тлькованіе / Відп. ред. К.К. Цілуйко. – К., 1961. – 272 с.
3. MiKlosich F. Die Bildung der slavischen Personnamen // Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phibologisch // Historische classe / – Wien, 1860. – Bd 10. – S.215–330.
4. Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – К.: «Наукова думка», 1977.
5. Маретич Т. Про народні імена і прізвища у хорватів і сербів. – Загреб, 1886.
6. Рубань В.Г. Землеописаніе Малыя Россіи, изъявляющее Города, Мѣстечки, Рѣки... – Спб., 1777. – [8], 118 с.
7. Болховитинов Е. О личных собственных именах у славяноросов // Вестникъ Европы. – М., 1813. – Ч. LXX. – Май. – №13–16. – С.16–28.
8. Галаган Г. О склонении молорусских имен // Русский архив. – М., 1869. – №7. – С.1718–1721.
9. Степович А.И. Заметка о происхождении малорусских фамилий // Филологические записки. – Воронеж, 1882. – Вып.VI. – С.1–7; Сумцов М. Малорусскія фамильныя прозванія // Киевская старина. – К., 1885. – Февраль. – С.215–228; Малорусскія прозвища Херсонской губернии. Этнографический сборник В.Ястребова. – Одесса, 1893. – 17 с.
10. Щербина В. К истории малорусских фамильных прозваний // Киевская старина. – К., 1894. – Т. XLVI. – №8. – С.278–282.
11. Antoni J. Powstawanie nazwisk rodowych u ludu małoruskiego. Sylwetka heraldyczno-etnograficzna // Sylwetki historyczne. – Kraków, 1892. – Serya VIII. – S.345–404.
12. Кахникевич К. Имена і прозвища та їх походження // Народна часопись. – Л., 1891. – №95, 96.
13. Охрімович В.М. Знадобы до пізнання народних звичаїв і поглядів правних // Житте і слово. Вісник літератури, історії і фольклору. – Львів, 1895. – Т.III. – С.302–307.
14. Морошкинъ М. Славянскій именовсловъ или собраніе славянскихъ личныхъ именъ въ алфавитномъ порядкѣ. – СПб., 1867. – 213 с.; Карнович Е.П. Родовые прозванія и титулы в Россіи и слияніе иноземцев с русскими. – СПб., 1886. – 248 с.; Тупиков Н.М. Словарь древне-русскихъ именъ. – СПб., 1903. – 857 с.

15. Франко І.Я. Причинки до української ономастики // Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.36. – С.391–426.
16. Зубрицький М. Імена, назви і прозвища у селян с. Мшанця Старосамбірського повіту // ЗНТШ. – Л., 1907. – Т. LXXIX. – С.142–154.
17. Крип'якевич І. Львівська Русь у першій половині XVI в. // ЗНТШ. – Л., 1907. – Т. XXVII. – С.77–106.
18. Словарь української мови / Збір. ред. журн. «Киевская старина»; Упорядк. Б.Грінченко. – К., 1958. – Т.1–4.
19. Сухомлин І.Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Дніпропетровськ, 1975. – С.19–20.
20. Корнилович М. Огляд народних родових прізвищ на Холмщині і Підляшші // Етнографічний вісник ВУАН. – К., 1926. – Кн.9. – С.113–123.
21. Див. Дем'янчук В. До правопису слов'янських прізвищ // Записки Історико-філологічного відділу УАН. – К., 1927. – Кн.10. – С.351–353; Сімович В. Українські чоловічі імення осіб на –но // Збірник комісії для дослідження історії української мови. – К., 1931. – Т.1. – С.90–97; Сімович В. Українські прізвища з хресних імен // Наші дні. – К., 1943. – Ч.8. – С.13–14.
22. Імена людей // Ізюмов О. Українсько-російський словник. – Харків, К. – 1930. – С.965–969.
23. Огієнко І. Словник особових імен у літературній українській формі // Рідна мова. – К., 1935. – №7. – С.294–299.
24. Веселовский С.Б. Ономастикон. – М., 1974. – 382 с.
25. Селищев А.М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ // Ученые записки МГУ. – М., 1948. – Вып.128. – Кн.І. – С.136–141.
26. Чернышов В.И. Несколько замечаний об украинских и русских личных именах // Мовознавство. – К., 1948. – Т.6. – С.67–73.
27. Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. – К., 1958. – 297 с.
28. Ткаченко О.Б. Прізвища з суфіксом –енко та споріднені утворення // Слов'янське мовознавство. – К., 1958. – Т.2. – С.38–53.
29. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. – Хмельницький, 2008. – С.26–27.
30. Залеський А.М. Спостереження над українськими прізвищами XVII ст. (на матеріалі с. Перегінське) // Дослідження і матеріали з української мови. – К., 1964. – Т.6. – С.133–145.
31. Свашенко А.О. Словотвір українських прізвищ (на матеріалі Кролевецької ратушної книги XVII–XVIII ст.) // Тези і автореферати доповідей наукової конференції викладачів філологічних факультетів «Питання літературознавства і мовознавства». – Харків, 1965. – Вип.1. – С.70–73.
32. Франчук В.Ю. Українські особові назви XVII ст. // Питання ономастики. – К., 1965. – С.252–256.
33. Лук'янюк К.М. Словотвір здрібніло-пестливих імен у буковинських говірках // Міжвузівська наук. конф. З питань укладання обласних діалектних словників (23–25 січня 1960 р.): Тези доп. – Чернівці, 1960. – С.44–47.
34. Білецький А.О. Основи етимологічних досліджень ономастичного матеріалу // Ономастика. – К., 1966. – С.3–16.
35. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища. – К., 1966. – 216 с.
36. Білорус А. Про особові назви Волині XVI ст. // Архіви України. – К., 1970. – №3. – С.36–42.
37. Сухомлин І.Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Дніпропетровськ, 1975. – 110 с.
38. Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – К.: «Наукова думка», 1977. – 235 с.
39. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття. – К., 1969. – 672 с.
40. Чучка П.П. Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983. – С.592–620.
41. Півторак Г.П. З історії власних імен: Віталій, Мирон, Світлана // Українська мова і літ-ра в школі. – К., 1986. – №7. – С.68; його ж: З історії власних імен людей // Там само. – К., 1986. – №10. – С.64–65.
42. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. – К., 1988. – 169 с.
43. Керста Р.Й. Українські антропоніми XVI ст. чоловічі іменування. – К., 1984. – 152 с.; Остап Р.І. Імена в козацьких реєстрах // Жовтень. – 1984. – №4. – С.105–107; Остап Р.І. Украинская антропонимия первой половины XVII века. Мужские личные имена (на материале Реестра Запорожского войска 1648): Афтореф. дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.02. – языки народов СССР (укр. язык) / Ужгород. государт. ун-т. – Ужгород, 1986. – 16 с.
44. Гумецька Л.Л. Жіночі особові назви в українській актової мові XIV–XV ст. // Наукові записки Інституту суспільних наук. – 1954. – №3. – С.116–122.
45. Маштабей О.М., Шевцова В.О. До історії українських жіночих антропонімів XVII ст. // Українське мовознавство. – 1977. – Вип.5. – С.92–99.
46. Недилько О.Д. Женские имена в документах Северного Левобережья Украины XVI–XVIII вв. // Актуальные проблемы исторической лексикологии восточнославянских языков. Тез. докл. и сообщ. всесоюз. науч. конференции – Днепропетровск, 1975. – С.142.
47. Самійленко Л.О. Жіночі особові назви у пам'ятках ділової мови Лівобережної України XVII століття // Питання сучасної ономастики. – К., 1976. – С.147–150.

48. Сенів М.І. Українська антропонімія XIV–XVIII вв. (жінські імена). – Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Ужгород, 1986. – 16 с.
49. Міжетнічні зв'язки в українській антропонімії XVII ст. / Відповідальний редактор А.П. Непокупний. – К., 1989. – 150 с.
50. Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища. – К., 1990. – 48 с.
51. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. Словник–довідник / За ред. В.М. Русанівського. – К., 1996. – 335 с.
52. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У 2 т. – К., 1977. – Т.1. – 630 с.; 1978. – Т.2. – 591 с.
53. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: Пробний зошит. – К., 1983. – 163 с.
54. Горпинич В.О. Прізвища степової України: Словник. – Дніпропетровськ, 2000. – 405 с.; див. Гропинич В.О., Корнієнко І.А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (словник). – Дніпропетровськ, 2003. – 272 с.; див. Горпинич В.О., Бабій Ю.Б. Прізвища Середньої Наддніпряни (словник). – Дніпропетровськ, 2004. – 140 с.
55. Словник готує до видання львівське видавництво «Світ».
56. Чучка П.П. Традиційні імена закарпатських українців (Словник) // Волинь–Житомирщина. Історико–філол. Збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2003. – №10. – С.171–194.
57. Кракалія Л.В. Про словник буковинської антропонімії // Питання сучасної ономастики. – К., 1976. – С.179–183.
58. Русанівський В.М. Запозичені особові імена та прізвища // Складні питання сучасного українського правопису. – К., 1980. – С.103–124.
59. Цілуйко К.К. Підсумки та перспективи розвитку радянської ономастики: Матеріали II Республіканської наради з питань ономастики. – К., 1965. – С.3–15.
60. Сухомлин І.Д. Російсько–українсько–білоруські паралелі в антропонімії та явища мовної інтерференції // Говори і ономастика Наддніпряни. – Дніпропетровськ, 1990. – С.30–58.
61. Бевзенко С.П. Словотворчі типи українських прізвищ Середнього Придніпров'я в XVII ст. // Тези доп. VI укр. славист. конференції. – Чернівці, 1964. – С.59–61; Бевзенко С.П. Словотвір українських прізвищ Чернігівщини в XVII ст. // Тези доп. і повідомл. міжвуз. наук. конф. з питань східнослов. словотвору. – К., 1974. – С.27–28; Німчук В.В. Українські прізвища з суфіксом –ук, –чук та етимологічно споріднені утворення // Українська діалектологія і ономастика. – К., 1964. – С.194–210.
62. Вопросы общеславянского лингвистического атласа. – М., 1965. – 270 с.
63. Варченко И. Существительные, характеризующие человека по личным чертам, в украинских диалектах // Совещ. по общеславян. лингвист. атласу. – М., 1972. – С.73–76.
64. Малажай Г.М. Да этимологии некоторых азначных назваў асобы // Беларуская мова і мовазнаўства. Міжвузаўскі зборнік. – Мінск, 1975. – Вып.ІІІ. – С.50–57.
65. Худаш М.Л. До питання про хронологію та територіальну диференціацію українських антропонімних форм (суфікс –енко) // Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів: Тези доповідей та повідомлень. – К., 1972. – С.75–78.
66. Німчук В.В. З іншомовних запозичень у закарпатських верхньонадборжавських говірках // Дослідження мовознавства. – К., 1973. – С.79–88.
67. Железняк І.М. До семантичної характеристики сербохорватської антропонімії XII–XV ст. // Дослідження з мовознавства. – К., 1962. – С.77–93.
68. Ніколаєнко З.Г. Прізвища, утворені від власних особових імен: На матеріалах Закарпаття // Територіальні діалекти і власні назви. – К., 1965. – С.268–273.
69. Бевзенко С.П. Словотворчі типи українських прізвищ Середнього Подніпров'я в XVII ст. // Тези доповідей VI української славистичної конференції (м. Чернівці, 13–18 жовтня 1964 р.). – Чернівці, 1964. – С.59–61.
70. Сухомлин И.Д. Основы Полтавской ономастики (по материалам Полтавских актов книг XVI века): Автореферат дисс. ... канд. филол. наук. – Харьков, 1964. – 20 с.
71. Недилько О.Д. Антропонимия Северной части Левобережной Украины (вторая половина XVII – первая половина XVIII вв.): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1969. – 30 с.
72. Шевцова В.А. Антропонимия Среднеднепровского Левобережья Украины (На материале среднеднепровских левобережных памятников второй половины XVII – первой половины XVIII вв.): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1978. – 25 с.
73. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: Автореф. дисс. ... доктора філол. наук. – К, 1970 – 103 с.
74. Кракалія Л.В. Антропонимия Советской Буковины: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Черновцы, 1974. – 35 с.
75. Тарновецкая Л.А. Становление украинских фамилий Буковинского Поднестровья (на материале ревизских сказок первой половины XIX века): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1990. – 22 с.
76. Познанская В.Д. Антропонимия юго–восточной Украины: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Харьков, 1983. – 20 с.

77. Бучко А.Е. Фамилии Бойковщины в период их становления и в наши дни: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Ужгород, 1986. – 20 с.
78. Близнюк Б.Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Л., 1997. – 23 с.
79. Козубенко И.И. Антропонимия Среднего Полесья (соотношение неофициальных и официальных именованний): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1988. – 24 с.
80. Фаріон І.Д. Антропонімійна система верхньої Наддніпряни кінця XVIII – початку XIX століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів, 1996. – 22 с.
81. Панцьо С.А. Антропонімія Лемківщини. – Тернопіль, 1995. – 125 с.
82. Горпинич В.О. Прізвища степової України: Словник. – Дніпропетровськ, 2000. – 408 с.
83. Марталого Т.В. Антропонімія північного Степу України: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 1997. – 16 с.
84. Кравченко Л.О. Антропонімія Лубенщини: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2002. – 20 с.
85. Ільченко І.І. Антропонімія Нижньої Наддніпряни в її історичному розвитку (Надвеликолузький регіон): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2003. – 17 с.
86. Шульгач В.П. Етимологічна інтерпретація деяких поліських прізвищ // Матеріали міжнародної конференції «Полісся: мова, культура, історія». – К., 1996. – С.177–181; див. Шульгач В.П. З української історичної антропонімії (етимологічні етюди) // Щорічні записки з українського мовознавства. – Одеса, 1998. – Вип.5. – С.20–24; див. Шульгач В.П. «Реєстр війська Запорозького 1649 р.» як етимологічне джерело // Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'ять професора К.К. Трофимовича. – Львів, 1998. – Т.1. – С.108–114.
87. Карпенко Ю.О. Реєстри Війська Запорозького і проблема постановки українських прізвищ // Питання історичної ономастики. – К., 1994. – С.182–201.
88. Слов'янська ономастика: Збірник наукових праць на честь 70-річчя доктора філологічних наук, професора П.П. Чучки. – Ужгород, 1998. – 236 с.
89. Іншомовні елементи в ономастиці України: Матеріали наукового семінару: 12–13 вересня 2001 р. – К., 2001. – 133 с.
90. Брайченко С.Л. Антропонімні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – О., 1999. – 18 с.
91. Скорук І.Д. Динаміка антропонімікону м. Луцька в ХХ ст. [Текст]: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 1999. – 16 с.
92. Глушик С.В. Українська антропонімія у Генеральному описі Лівобережної України 1765–1769 рр.: словотворна і морфологічна структура (на матеріалі Київської сотні Київського полку) [Текст]: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2003. – 20 с.
93. Белей Л.О. Нова українська літературно–художня антропонімія: проблеми теорії та історії. – Ужгород, 2002. – 175 с.
94. Кравченко Л.О. Прізвища Лубенщини. – К., 2004. – 197 с.
95. Медвідь–Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. – Ужгород, 1999. – 248 с.; див. також: Медвідь–Пахомова С.М. Екстралінгвальні фактори у контексті розвитку слов'янських антропосистем. – Ужгород, 2003. – 72 с.
96. Рутьова Н.І. Прізвища як один з антропонімних класів. – Чернівці: Рута, 2004. – 90 с.
97. Белей Л. До питання про християнізацію іменника українців // Наукові записки, Серія: Філол. Науки (мовознавство). – Кіровоград, 2001. – Вип.37. – С.5–8; див. Фаріон І. Д. До джерел імен українців // українська пропріальна лексика / Відп. ред. І.М. Железняк. – К., 2000. – С.163–169.
98. Єфименко І.В. Українські прізвищеві назви XVI ст. – К., 2003. – 168 с.
99. Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект // Вісник Національної академії наук. – К., 2008. – №5. – С.54–60; Вербич С. Українська ономастика: перспективи розвитку // Українська мова. – К., 2010. – №3. – С.73–80.

Дзыра О.И. К истории изучения украинской антропонимики

Систематизировано и проанализировано научное наследие ученых, которые исследовали эволюцию собственных имен людей на территории Украины.

Ключевые слова: украинская антропонимики, антропонимы, ономастика, имена, фамилии, историография.

Dzyra, O.I. To The history of studying the anthroponimics of Ukraine

Analysed and systematized the scientific work of the scientists, which investigated the evolution of proper names of the people on the territory of Ukraine.

Key words: Ukrainian anthroponimics, anthroponims, onomastics, names, surnames, historiography.